

Тема 6. Особливості підготовки конфліктологів у ВНЗ США та України (порівняльний аналіз)

Методичні вказівки до теми. Зміст розділу присвячено теоретичному порівняльному аналізу загальних закономірностей та принципів навчання при підготовці конфліктологів у ВНЗ США та України. Розглянуто характерні ознаки курсової, предметної та кредитно - модульної систем організації навчального процесу у ВНЗ. У розділі наведено приклади сучасного досвіду викладання конфліктології викладачами України та США.

План

Вступ.

1. Об'єктивні закони та загальні дидактичні закономірності у ВНЗ.
2. Дидактичні принципи педагогіки вищої школи.
3. Курсова та предметна системи навчання, кредитно - модульна система навчання у ВНЗ.

Висновки.

Ключові слова: педагогічні закономірності, дидактичні принципи, курсова, предметна, кредитно-модульна система навчання у ВНЗ, порівняльна педагогіка, підготовка конфліктологів у ВНЗ США, зразок структурно - логічної схеми програми курсу з конфліктології.

Вступ.

При вивченні цієї теми обов'язково слід зазначити актуальність цього напрямку дослідження. Кожна національна система освіти є невід'ємною частиною світової економічної, духовної, культурної, соціальної, і, звісно, освітньої системи. Ізоляція від зовнішнього світу стрімко гальмує загальнодержавний розвиток, провокує застій в галузях виробництва, культури та науки. На думку сучасної української дослідниці гуманізації та гуманітаризації в університетах США Р. А. Беланової «лідером у царині вищої освіти, поза сумнівом, є Америка» [1, 7].

1. Об'єктивні закони та загальні дидактичні закономірності у ВНЗ.

Зверніть увагу, що незалежно від того, який навчальний предмет викладається у ВНЗ, навчальний процес має свої об'єктивні закони. *Пригадайте,* що у філософії законом називають необхідне істотне об'єктивне відношення, що багаторазово повторюється, є сталим, проявляється у певних феноменах. Методологічна проблема, що ми зазначили вище, має велике практичне значення для педагогіки. На думку академіка НАН України А. М. Алексюка саме в цьому сенсі «принципи й виконують регулятивну функцію побудови наукових педагогічних теорій, а також регулятивну функцію щодо педагогічної практики» [2, 364]. У навчально - виховному процесі ВНЗ також діють фундаментальні закони, що

вже пізнані філософією. Застосування закону в конкретній ситуації, реалізація закону, його вияв у меншому масштабі – суть поняття закономірності. Відповідно, поняття закономірності вужче від закону.

Важливі загальні закономірності навчального процесу сформульовані вченими М. Даниловим, В. Красвським, І. Лернером, С. Шаповаленком, [3, 108]. Узагальнюючи підходи цих науковців, слід зрозуміти, що навчальні закономірності відзеркалюють об'єктивні зв'язки між найголовнішими компонентами дидактичної системи (метою, змістом, формами, засобами, прийомами, методами, технологіями та т. і.).

На базі класифікації загальних закономірностей навчально - виховного процесу для середньої школи, що сформульовані С. Максимюк [3, 107 - 108], використовуючи прийом аналогії, ми сформулювали загальні закономірності навчально - виховного процесу у вищій школі:

- закономірність органічної цілісності навчально - виховного процесу;
- закономірність суспільно цілеспрямованої мети навчання та виховання;
- закономірність змісту навчання;
- закономірність єдності діяльності викладачів та студентів;
- закономірність використання адекватних методів навчання;
- закономірність оптимального управління навчанням;
- закономірність єдності теоретичного та практичного;

Закономірність органічної цілісності навчально - виховного процесу вимагає поєднання навчання, виховання та розвитку тих, хто вчиться, через єдність мети, мотивації, змісту, організованої діяльності в студентській аудиторії та поза нею.

Закономірність суспільно цілеспрямованої мети навчання та виховання - проявляється в загальнолюдському змісті побудови навчального матеріалу, виховній діяльності громадських організацій, в аспекті формування гуманістичних цінностей у молодого покоління.

Закономірність змісту навчання відповідає стандартам освіти, концепції розвитку вищої освіти, глобалізаційним процесам.

Закономірність єдності діяльності викладачів та студентів. відображає співпрацю, де перші та другі виступають як самодостатні особистості, готові до співтворчості.

Закономірність використання адекватних методів навчання показує, що, плануючи проведення заняття, викладач намагається реалізувати цей принцип залежно від мети, змісту навчання, віку студентів, їхніх початкових можливостей та т. і.

Закономірність оптимального управління навчанням буде ефективною, якщо викладач планує та враховує зворотній зв'язок під час проведення заняття, правильно організовує власне викладання й учіння студентів .

Закономірність єдності теоретичного та практичного в навчанні залежить від почуттєвого сприйняття, логічного осмислення та практичного застосування набутих знань, формування навичок та вмінь, розвитку професійних компетентностей майбутніх фахівців.

2. Дидактичні принципи педагогіки вищої школи.

Ці важливі конкретні закономірності є основою для реалізації **дидактичних принципів** (принципів навчання) на різних освітньо – кваліфікаційних рівнях. **Принципи навчання** – педагогічне поняття, що виокремлює керівні ідеї, головні вимоги до організації навчальної діяльності. Принципи – вихідні керівні положення, теоретично обґрунтовані та перевірені практикою. Як відомо, слово «принцип» – латинського походження та означає – головна ідея, основне положення. Сучасні дослідники вважають, що існують дидактичні принципи, що діють тільки у вищій школі. Таким чином, визначаючи систему принципів навчання у вищій школі, варто враховувати загальні закономірності навчання [3, 106 - 107]. Вченими розроблено наступний перелік принципів навчання: науковість, гуманізм, демократизм, доступність, системність і послідовність, наступність, зв'язок теорії з практикою, свідомість, активність і самостійність студентів у навчанні, забезпечення єдності в науковій і навчальній діяльності студентів, наочність, міцність знань, розвивальний характер навчання, професійна спрямованість навчання, незалежність навчального процесу від втручання політичних партій, громадських та релігійних організацій [3]. В змісті навчальних принципів можна прослідкувати нормативні основи начально - виховного процесу, тому їхня реалізація є обов'язковою вимогою у ВНЗ.

Аналізуючи принципи навчання, деякі українські сучасні автори розглядають їх як категорії дидактики, що відображають нормативну, регулятивну, методологічно - евристичну функцію. Єдиної точки зору щодо визначення змісту, ієрархії та функцій принципів дидактики серед сучасних провідних науковців немає. Нижче пропонуємо стислий огляд позицій сучасних дидактів (див. Таблицю 1). Оскільки, у всіх позиціях авторів, наведених у таблиці 1, є спільне, розкриємо суть кожного з таких положень.

Суть принципу науковості у ВНЗ полягає в тому, що засвоєні студентами знання мають викладатися, по-перше, в інтерпретації сучасної науки; по-друге, молоді люди повинні залучатися до технологій сучасної науки. Існує декілька підходів до реалізації принципу науковості в процесі навчання фахівців з розв'язання конфліктів в США. Так, на думку Північно - Американських дослідників необхідно створити єдину, чітко окреслену теоретичну базу підготовки спеціалістів з розв'язання конфліктів [5, 6]. Ця теоретична основа передбачає вузькоспеціалізовану підготовку. Однак, їхні опоненти вважають, що створення такої уніфікованої бази обмежило б розвиток підготовки спеціалістів із розв'язання конфліктів. Це також стало б перешкодою на шляху врахування передового практичного досвіду та міждисциплінарних зв'язків [6, 317].

Таблиця 1. Порівняння дидактичних принципів

Прізвище автора	Спільне
Алексюк А. [2, 431];	1. принцип науковості; 2. принцип наочності;

Кудіна В. [4, 41]; Максимюк С. [3, 111].	3. принцип послідовності і систематичності; 4. принцип міцності; 5. принцип доступності викладання; 6. принцип свідомості; 7. принцип зв'язку навчання з життям;
Прізвище автора	Відмінне
Алексюк А.	1. принцип розвиваючого та виховного характеру навчання; 2. активності й самостійності студентів в навчанні; 3. достатності навчання; 4. урахування вікових та індивідуальних особливостей студентів; 5. поєднання колективних, групових та індивідуальних форм організації навчання; 6. зв'язку лекційної та поза лекційної навчально-виховної роботи зі студентами; 7. керівної ролі викладача, кафедри, у вузівському навчанні [2, 431];
Кудіна В.	1. гуманізм, демократизм, 2. забезпечення єдності в науковій та практичній діяльності студентів, 3. виховуючи - розвивальний характер навчання; 4. професійна спрямованість навчання; 5. незалежність навчання від втручання будь-яких політичних партій, громадських і релігійних організацій [4, 41].

Значення принципу наочності в навчанні дуже важливе. Наочністю в дидактиці називають спеціально організоване та упорядковане застосування викладачем реальних об'єктів дійсності чи їхніх зображень в процесі навчання для покращення розуміння змісту. В теоретичному плані наочність впливає з самої суті процесу навчання, в якому вихідним моментом є чуттєвий досвід людини. Зверніть увагу, що частина з вас сприймає емпіричний матеріал використовуючи, перш за все, праву півкулю головного мозку (так зване образне мислення), спираючись при цьому на образи, кольори, розташування предметів.

*Всесвітньо відомий дидакт Я. А. Коменський одним з перших теоретично обґрунтував **принцип наочності**. Пізніше зміст цього принципу розвивався Й. Г. Песталоцци, К. Д. Ушинский. Фізіологічна основа наочності розкрита І. П. Павловим.*

Слід зазначити, що у сучасній педагогічній літературі наводиться приклад значення наочності. Науковці США стверджують, що через шість місяців після вивчення з використанням різних прийомів, методів, форм навчання студенти університетів можуть відтворити певну кількість

навчального матеріалу (див. рис. 1) (переклад з англійської тут та надалі наш – І. Ж, М. Г.) [7, 75].

Рис. 1. Ступінь відтворення навчального матеріалу студентами.

Значення застосування принципу наочності в навчанні визнається всіма провідними дидактами США [8], [9], [10], [11], [8], [7]. Розвиток сучасних технічних засобів навчання розширює можливості використання принципу наочності в університетах.

Систематичність навчання передбачає послідовне, побудоване на логіці науки та зумовлене завданнями освіти розгортання змісту навчального матеріалу. Звісно, цей закономірний розвиток носить планомірний характер, при якому кожний етап спільної діяльності того, хто вчить, і того, хто вчиться, ґрунтується на попередніх етапах.

На думку сучасних американських викладачів М. Ланга та А. Тейлора, обов'язковою передумовою здобуття майстерності у професійній підготовці спеціалістів із розв'язання конфліктів є поступове розгортання теоретичних положень з органічним поєднанням з відповідними життєвими прикладами. [12, 157].

Принцип ґрунтовності знань передбачає, що знання студентів, міцно закріплені в пам'яті, систематичні, чіткі, тісно пов'язані з практикою. На думку деяких сучасних американських викладачів обов'язковою передумовою здобуття майстерності у професійній підготовці спеціалістів із розв'язання конфліктів є поступове розгортання теоретичних положень з органічним поєднанням з відповідними життєвими прикладами [12, 157].

За традицією у ВНЗ США будь-яка робоча навчальна програма повинна відповідати структурно-логічній схемі, елементи якої забезпечують принципи ґрунтовності (див. таб. 2) [13].

Таблиця 2. Структурно-логічна схема програми курсу «Міжнародні конфлікти» (R 5088) Державного університету Флориди

Університет і факультет
Назва дисципліни
Навчальний рік і семестр; корпус, аудиторія, дні і години проведення занять
Прізвище, ім'я викладача;адреса офісу, служб. тел., e-mail; години прийому
Анотація навчальної дисципліни
Цілі та завдання курсу
Методи навчання
Основні вимоги щодо вивчення дисципліни
Перелік навчальних тем із зазначенням дат проведення занять
Критерії оцінювання успішності студентів
Докладне формулювання змісту завдань із критеріями їхнього оцінювання
Рекомендована література

Принцип доступності спирається на об'єктивну психологічну закономірність про необхідність урахування реальних пізнавальних можливостей студентів певного віку. Цей принцип вважається наріжним каменем викладацької майстерності.

Досвідчені американські викладачі обов'язково в процесі навчання використовують різні риторичні прийоми. Американська вчена Д. Гросс радить починати заняття провокаційними питаннями, твердженнями, нетиповими аналогіями, життєвими прикладами, демонстрацією інформаційних матеріалів, або актуальними фактами чи новинами, з приводу яких можна дискутувати [8].

Один з аспектів *принципу свідомості* полягає в тому що студенти повинні розуміти, для чого і навіщо треба вчитися, вони повинні досягнути просте положення про те, що знання стають дієвою силою життєдіяльності людини тоді, коли вони засвоюються не механічно, а свідомо. Але цього замало для ствердження суті принципу свідомості в навчанні. Необхідно також враховувати психологічну точку зору, для якої важливим є органічний зв'язок свідомого та підсвідомого. Свідоме ставлення до навчання вимагає правильного застосування різних розумових операцій, зокрема, порівнянн. К. Д. Ушинський писав, що без цієї логічної операції не відбувається процесу розуміння [14, 226]. Принцип свідомості знань полягає у розумінні життєвого значення знань, для подальшого розвитку суспільства взагалі та розвитку конкретної людини.

Здійснювати *принцип зв'язку навчання з життям* значить поєднувати вивчення провідних наукових теорій з різними видами діяльності. Важливим моментом в реалізації цього принципу виступає

актуалізація в процесі засвоєння знань, умінь та навичок різних аспектів життєвого досвіду студентів та студенток. Слід зазначити, що зв'язок навчання з життям здійснюється по колу: від потреб життя до знань, і далі від знань – до потреб життя.

Освітні програми багатьох університетів США є прикладом інтеграції теорії та практики в процесі професійного зростання фахівця з розв'язання конфліктів. Шляхом проведення різноманітних тренінгів забезпечується реальне поєднання теорії та практики, створюючи, таким чином, для науковців - дослідників, а також спеціалістів - практиків реальні можливості застосування умінь із розв'язання конфліктів на повсякденній основі [12].

3. Курсова та предметна системи навчання, кредитно - модульна система навчання у ВНЗ.

До питань, що розглядає дидактика вищої школи, відносять аналіз системи організації навчального процесу. Світовий досвід у цьому плані фіксує принаймні три таких системи: курсову систему, предметну систему та кредитно - модульну.

Курсова система навчання - «передбачає організацію навчального процесу за роками навчання... при цьому дотримуючись логіко - структурної схеми його побудови, тобто послідовність вивчення навчальних дисциплін обов'язково враховує міжпредметні зв'язки» [4, 35]. При цій системі навчання семестр закінчується заліково - екзаменаційною сесією. Всі навчальні заходи: лекції, семінари, практичні, курсові, дипломні роботи, передбачені навчальним планом, відбуваються виключно за графіком навчального процесу для усіх.

У більшості зарубіжних освітніх систем є найбільш поширеною *предметна система*. Студентки і студенти за порадою тьютора визначають перелік обов'язкових і додаткових (за вибором) дисциплін, що вони планують опанувати протягом навчального року. Підсумковий контроль може відбуватися тоді, коли студент вивчив певну навчальну дисципліну, «таким чином, студент виконує навчальний план в індивідуальному темпі...» [4, 35].

Надзвичайно популярною сьогодні у ВНЗ розвинених країн є *кредитно - модульна система навчання*, а в Україні - кредитно - модульна система організації навчального процесу (КМСОНП). Під навчальними модулями у педагогіці розуміють розподіл змісту навчального курсу на логічно - завершені частини, у межах яких вивчають одне чи групу споріднених явищ, понять, законів. Після вивчення модулю передбачається обов'язкове контрольне оцінювання знань. Ця система організації навчання полягає у поступовому вивченні певної кількості навчальних предметів, що відповідає певній кількості навчальних кредитів, темп учіння індивідуальний.

Отже, одним з провідних елементів педагогічного процесу виступають закономірності навчання. Сформульовані педагогікою вищої школи принципи навчання виконують функцію систематизації знань та регулятивну функцію.

Принципи навчання спочатку мають бути виокремлені з реальної педагогічної практики, а потім, формулюються як дидактичні правила, скеровують та регулюють навчальний процес.

Реалізуючи засади Болонського процесу, викладачі ВНЗ України створюють навчально - методичні комплекси. Цей процес створення навчально - методичних матеріалів для викладання конфліктологічних дисциплін може спиратися на досвід реальних структурно - логічних схем викладачів ВНЗ США.

Контрольні запитання

1. Яке місце посідає порівняльна педагогіка в системі педагогічних наук ?
2. Назвіть 5-8 основних закономірностей навчання за С. Максимюк.
3. Наведіть приклади використання дидактичних принципів.
4. Хто з сучасних українських науковців-педагогів розробляє дидактичні принципи ?
5. Які з методів та форм організації навчання дають найбільшу ступінь відтворення навчального матеріалу студентами ?
6. Хто першим в історії педагогіки теоретично обґрунтував принцип наочності ?
7. На які фізіологічні особливості спирається викладач, використовуючи принцип наочності (яка півкуля головного мозку студента в цьому процесі домінує) ?

Теми рефератів

1. Особливості предметної та курсової системи навчання у вищій школі.
2. Роль та значення тьютора у підготовці конфліктологів у ВНЗ США.
3. Ян Коменський – фундатор принципу наочності.
4. Принципи дидактики – перший крок до побудови наукових теорій.
5. Вплив використання принципів навчання на процес підготовки конфліктологів в університетах.

Список використаної та рекомендованої літератури

1. Бсланова Р. А., Гуманізація та гуманітаризація освіти в класичних університетах (Україна - США). – К. : Пульсари, 2002. – 214 с.
2. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
3. Максимюк С. П. Педагогіка: Навч. посібник. – К. : Кондор, 2005. – 667 с.
4. Кудіна В. В., Соловей М. І., Спіцин Є. С. Педагогіка вищої школи. – К. : Ленвіт, 2007. – 194 с.
5. Picard, C. A. Mediating interpersonal and small group conflict. – Ottawa : The Golden Dog Press, 1998. – 132 p.
6. Le Baron, M. Intercultural disputes: Mediation, conflict resolution, and multicultural reality: Culturally competent practice // Mediation and conflict resolution in social work and the human services / In E. Kruk (Ed.). – Chicago : Nelson Hall, 1997. – P. 315-335.

7. Malrolm Knowie. The Modern Practice and Adult Education: Androgogy vs. Pedagogy. – N.-Y. : Association Press, 1970. – 112 p.
8. Gross D. B. Tools for Teaching. -San Francisco ; Jossey-Bass Publishers, 1993. <http://teaching.berkeley.edu/bgd/delivering.html>
9. The Chicago handbook for teachers: a practical guide to the college classroom // Alan Brinkley. –Chicago: University of Chicago Press, 1999. – 185 p.
10. Teaching tips for college and university: a practical guide // David Royse. – Chicago: Allyn and Bakon, 2001. – 333 p.
11. Practical approach to using learning styles in higher education // Rita Dunn and Shirley A. Griggs. – Connecticut : Bergin&Garvct, 2000. – 269 p.
12. Lang M. & Taylor A. The making of a mediator: Developing artistry in practice. - San Francisco: Jossey-Bass Inc, 2000. - 254 p.
13. Florida State University – R 5088 International Conflict Program Overview <http://garnet.acns.fsu.edu/~phensel/research.html>
14. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. – Твори : В 6-ти т. - Т. 4.
15. The University of Denver Conflict Resolution Program 2003 (Univ. of Denver). URL *Режим доступу*: <http://www.du.edu/con-res/description.html>. .